

**Kinde ve Mezhic Kralı Mâlik b. Muâviye'nin Me'rib'teki Himyerî Kralı
Şemmer Yuhar'ış'ı Ziyareti**

**The Visit of Mâlik bin Mu'âwiyah, King of Kindah and Mađhiğ to the
Himyarite King Şammar Yuhar'ış in Ma'rib**

Yazar: Muhammed Maraqtan, Heidelberg University

Wissensgeschichte, Seminar für Sprachen und Kulturen des Vorderen Orients-Semitistik,

maraqten@online.de

Mütercim: Hakan Temir

Doç. Dr. Hakan Temir, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi ve
Sanatları Anabilim Dalı, Tokat Türkiye.

Assoc. Prof. Hakan Temir, Tokat Gaziosmanpaşa University, Faculty of Islamic Sciences, Department
of Islamic History and Arts, Tokat Turkey

h.temir@hotmail.com Orcid No: 0000-0002-4142-6310

Mütercim: İbrahim Oğuzhan

Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., İslâm Tarihi ve Sanatları
Anabilim Dalı.

Graduate Student İbrahim Oğuzhan, Marmara University, Institute of Social Sciences, Department
of Islamic History and Arts

ibrahimoguzhan2020@gmail.com, Orcid: 0000-0002-8304-8135

Atıf/©: Temir, Hakan-Oğuzhan, İbrahim (2023). Kinde ve Mezhic Kralı Mâlik b. Muâviye'nin
Me'rib'teki Himyerî Kralı Şemmer Yuhar'ış'ı Ziyareti, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*,
Sayı 10-19, ss. 333-346.

Citation/©: Temir, Hakan-Oğuzhan, İbrahim (2023). The Visit of Mâlik bin Mu'âwiyah, King of
Kindah and Mağhiğ to the Himyarite King Şammar Yuhar'ış in Ma'rib, *Kafkas University Faculty of
Divinity Review*. Issue 10-19, pp. 333-346.

Makale Bilgisi / Article Information:

Doi : [10.17050/kafkasilahiyat.1165168](https://doi.org/10.17050/kafkasilahiyat.1165168)

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 22 August/ Ağustos 2022

Accepted / Kabul Tarihi: 19 September/ Eylül 2022

Published / Yayın Tarihi: 28 January / Ocak 2023

Volume / Cilt: 10; Issue / Sayı: 19; Pages / Sayfa: 333-346.

Suggested ISNAD Citation: Temir, Hakan-Oğuzhan, İbrahim "Kinde ve Mezhic Kralı Mâlik b. Muâviye'nin
Me'rib'teki Himyerî Kralı Şemmer Yuhar'ış'ı Ziyareti", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 10/19
(Ocak- January 2023), 333-346.

Turnitin/Ithenticate/Intihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by **Turnitin/Ithenticate/Intihal**

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

www.dergipark.org.tr

The Visit of Mâlik bin Mu'âwiyah, King of Kindah and Mağhiğ to the Himyarite King Şammar Yuhar'ış in Ma'rib

Muhammed Maraqtan*

Abstract

Our Sabaic inscription bears the siglum mb 2006 i-54 (fig. 2) and records an offering of a bronze statuette dedicated to the Sabaeen god Almaqah at the Awām temple/Maħram Bilqīs, near Ma'rib, Yemen (Maraqtan 2015: 109–135).

Item Description: Base of a statuette, now missing, inscribed on one face. The inscription, canted slightly downwards and is engraved between double, lightly-incised horizontal double-lines. The face of the stone is polished; the top surface, where the statuette would have been attached, is broken away and the first line is mostly lost. The lower left corner is broken away and some parts of the stone edges are slightly damaged. The text is intact apart from few lost letters in the first line. Although the upper part of the inscription is partly lost, its reconstruction, as indicated in the transcription, is possible with reference to line 11.

This 14 lines inscription has been discovered during the ninth afsm season, 2006 in the Annex of the Awām temple and is reused in the pavement. The measurements of this inscribed block are as follows: 35×22cm; letter height: 1.5×1.7cm. Almaqah curved club symbol occurs at beginning of line one and two; the upper part is broken. Present location of the inscription is the Awām Temple and still in situ (fig. 1, 2).

Keywords: Ancient South Arabia, Himyarite, Kindah, Madhiğ, Common Temple, Qaryat al-Faw, Mâlik bin Mu'âwiyah, Sammar Yuhar'is.

Kinde ve Mezhic Kralı Mâlik b. Muâviye'nin Me'rib'teki Himyerî Kralı Şemmer Yuhar'ış'ı Ziyareti*

Muhammed Maraqtan

Öz

Sebe diline ait ve mb 2006 i-54 (şek. 2) olarak adlandırılan kitabe, siglum/müstensih (yani yazar) kısaltması¹ içermekte ve Yemen/Me'rib yakınlarındaki Avâm Tapınağı/Maħrem Belkīs'ta Sebe tanrısı el-Makah'a adanmış bronz bir heykelciğin kaydını taşımaktadır (Maraqtan 2015: 109–135).

Öğenin Açıklaması: Heykelciğin alt kısmı şu an kayıptır ve yazıt tek bir yüze

* Maraqtan, Muhammed. (2017). The visit of Mâlik bin Mu'âwiyah, king of Kindah and Mağhiğ to the Himyarite king Şammar Yuhar'ış in Ma'rib. L. Nehme ve A. el-Cellad (Ed.), *To the Madbar and Back Again'- Studies dedicated to Michael C.A. Macdonald* içinde (449–460 s.s.). Leiden: Brill, 2017. Çalışmanın tercüme izni yazardan alınmıştır.

¹ Siglum (Çoğul Siglam): Yunanca, Latince, Eski İngilizce ve Eski İskandinav dilleri dahil olmak üzere çeşitli eski dillerdeki müstensihler tarafından kritik bir araç olarak kullanılan kısaltmalardır (Çev.).

kazınmıştır. Yazıt, biraz aşağı eğilmiş ve hafifçe kazınmış yatay çift çizgiler şeklinde oyulmuştur. Taşın yüzeyi cilalanmış; heykelciğin yapışık olduğu üst yüzey kırılmış ve ilk satır neredeyse tamamen kaybolmuş vaziyettedir. Sol alt köşe kırılmış ve taşın bazı kenar bölümleri hafifçe zarar görmüştür. Metin, ilk satırdaki birkaç kayıp harf dışında sağlam olup eksiksizdir. Yazıtın üst kısmı kısmen kaybolmuş olsa da transkripsiyonda gösterildiği üzere 11. satıra atıfta bulunarak yeniden oluşturulması mümkündür.

Bu 14 satırlık yazıt; 9. AFSM'nin (American Foundation for the Study of Man/Amerikan İnsan Araştırmaları Vakfı) 2006 yılı sezonunda düzenlediği kazılarda, Avâm Tapınağının ek binasında keşfedildi ve zeminin döşenmesinde yeniden kullanıldı. Yazılı bloğun ölçüleri aşağıdaki gibidir: 35×22cm; harf yüksekliği: 1,5×1,7cm. Kavisli el-Makah sembolü satır bir ve ikinin başlangıcında göze çarpmaktadır; ancak üst kısmı kırılmıştır. Yazıt, Avâm Tapınağı'nda ait olması gereken yerde/in situ olarak yer almaktadır. (şek. 1, 2).

Anahtar Kelimeler: Antik Güney Arabistan, Himyerî, Kinde, Mezhic, Avâm Tapınağı, Karyetü'l-Fâv, Mâlik b. Muâviye, Şemmer Yuhar`ış.

MB 2006I-54 YAZITI

Transkripsiyon

1. [mlkm / bn / m'w]yt / mlk
2. kdt / wmdḥgm / hqny
3. 'lmqhwṭhwnb'l'wm /
4. ṣlmn / ḏḏhbn / bkn / mẓ'

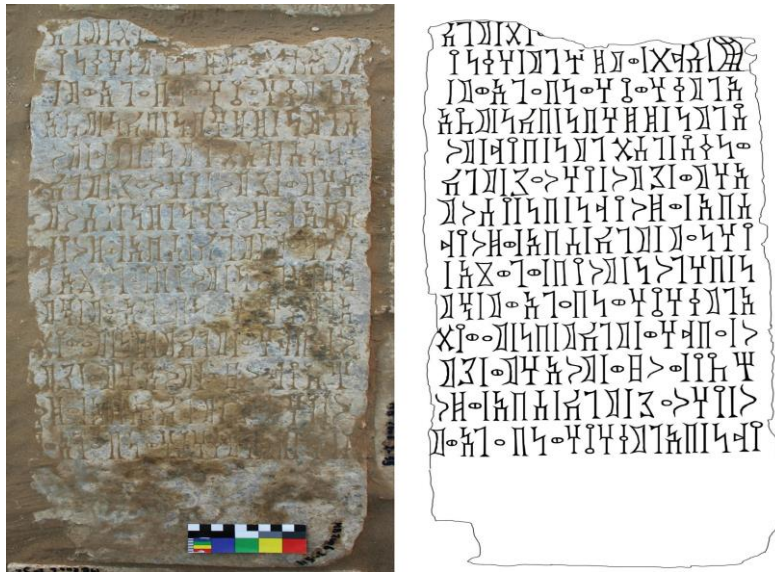

Şekil 1: MB 2006 i-54 yazıtın yeri.

5. $wnf\dot{s} / ls^1tlmn / byd / mr$
6. ${}^{\prime}hmw / s^2mr / yhr^{\prime}s^2 / mlk$
7. $s^1b^{\prime} / wdrydn / bn / ys^1rm$
8. $yhn^{\prime}m / mlk / s^1b^{\prime} / wdryd$
9. $n / bhgrn / mryb / wlwz^{\prime} /$
10. ${}^{\prime}lmqh\dot{t}hwnb^{\prime}l^{\prime}wm / \dot{h}m$
11. $r / {}^{\prime}bdhw / mlkm / bn / m^{\prime}wyt$
12. $\dot{h}zy / wr\dot{d}w / mr^{\prime}hmw / s^2m$
13. $r / yhr^{\prime}s^2 / mlk / s^1b^{\prime} / wd\dot{r}$
14. $ydn / b^{\prime}lmqh\dot{t}hwnb^{\prime}l^{\prime}wm$

Çevirisi

1. (Mâlik b. Muâv)iyе, kralı
2. Kinde ve Mezhic'in, adamıştır
3. Avâm'ın Tanrısı el-Makah Tahvân'a
4. o bronz heykeli, seferdeyken
5. ve aralarındaki sadakati güven altına almak için acele ederek,
6. efendisi Şemmer Yuhar`iş ile, kralı
7. Sebe ve Zü Reydân'ın, oğlu Yâsir
8. Yuhanim'in, Sebe ve Zü Reydân'ın kralı

Şekil 2: Mâlik b. Muâviye yazıtı (MB 2006 i-54)

9. Me'rib şehrinde. Ve
10. el-Makah Tahvân, Avâm'ın Tanrısı, bahşetmeye devam etsin
11. Hizmetindeki/kulu Muâviye oğlu Mâlik'e
12. Kral Şemmer Yuhar`iş'in lütuf ve ihsanını (sürdürsün)
13. Sebe ve Zü Reydân kralı.
14. Avâm'ın Tanrısı el-Makah Tahvân'a

Metnin Açıklaması

İlk satırın *mlkm bn m'wyt* olarak restore edilmesi doğrudur. Çünkü 11. satırda kralın adı doğru bir şekilde telaffuz edilmektedir. Bu kralın adı yazıtlarda ilk kez yer almakta ve özellikle Karyetü'l-Fâv yazıtları gibi diğer kaynaklarda bahsi geçmemektedir.

Metinde Muâviye'nin oğlu Mâlik, “Kinde ve Mezhic kralı” *mlk kdt w- mdhgm* olarak geçmektedir. Bu başlık diğer Sebe dilindeki yazıtlarda da geçmektedir. Örneğin: *mlk⁹ m bn bd mlk kdt w-mdhgm* “Mâlik b. Büdd, Kinde ve Mezhic kralı” şeklinde söz edilmektedir (CIAS 39.11/0 2 n° 8/8-9 = Ja 2110/8-9) .- Kinde için *kdt* (<*kndt*) yazımı, Maḥrem Belkîs'in diğer yazıtlarında da bahsedildiği üzere olağan formundadır (örn. Ja 576+Ja 577/2, *passim*; Ja 665/2, *passim*; Ry 506/4,5 = Murayghân 1/4,5; CIAS 39.11/0 2 n° 8 = Ja 2110; AlSekaf 1985: 156-159).-Arap kaynaklarında Mezhic olarak bilinen kabile *mdhgm* şeklinde diğer birkaç yazıtta da karşımıza çıkmaktadır (Ja 665/2; Sh 32; AlSekaf 1985: 169 f.). Her iki kabile de: *kdt* ve *mdhgm*, çeşitli yazıtlarda birlikte anılmaktadır (i.g. Ir 32/2; Ja 660/2; Ja 665/2; 1028/7; Abadân 1/28; Ma'sal 2/28 = Ry 510/28).

Mz' kelimesi, “git, devam et, yürü” anlamına gelmektedir (Sab. Dict., 89; Maraqtan 2014: 154). -*Nfş* fiili “yürüyüş, sefer” anlamına gelir (Sab. Dict., 93). Bu fiil “hız vermek, acele etmek, çabuk olmak” olarak kabul edilebilir. Bkz. Arapça *nafa'a bi-l-kalimati: 'atâ bi-hâ sar'an "O (kelimeyi) hızlı bir şekilde telaffuz etti" (ez-Zebîdî, Tâcu'l-Arûs, 18/186). Şimdiye kadar, bu fiil nfş Avâm tapınağının Sebe yazıtlarında sadece askeri bağlamda ilişkilendirilmiştir (Ir 13/27; j 631/22). -B-hgrn / mryb: Yazıtta, Mâlik b. Muâviye'nin ziyaretinin Me'rib şehrinde gerçekleştiği bildirilmiştir. Göze çarpan başka bir detay ise bu dönemde genellikle *mrb* olarak yazılan Me'rib şehrinin beklenmedik bir şekilde *mryb* olarak yazılmış olmasıdır. Myrb, erken Sebe döneminden 3. yüzyıl sonlarına kadar Me'rib şehrinin adının ortak yazımıdır. Bu dönemden sonra artık *mryb* kullanılmamış ve Me'rib, *mrb* ile ifade edilmiştir. Bu isim Klasik Arapçada Me'rib (Müller 1989) olarak yazılmıştır (559–567; Maraqtan 2008: 107–144).*

Metindeki *l-s⁴tlmn b-yd mr⁶ 'hmw* kaidesi, kral Mâlik b. Muâviye'nin barışçıl sadakatının bir ifadesidir. Bu durum, Mâlik b. Muâviye'nin Himyerî kralı Şemmer Yuhar`iş'e yaptığı ziyaretle doğrulanmıştır.— *s⁴tlmn* mastarı, *ft'l* fiil formundan

oluşturulmuş, S^1Lm kelimesinden türetilmiş ve "barış davası" (bk. Dict., 126), ayrıca bk. Sebe deyiminde s^1tlm ${}^6b-lhn$ "(b-) tanrı ile güvenlik kazanmak" (Kortler 1/5-6) anlamlarına gelmektedir. Genel olarak s^1tlm "barış aramak; güvenlik kazanmak" anlamına gelmektedir.

Sebe dilindeki yd terimi "el, ana; bağlılık, sadakat" anlamlarına gelmekte (Sab. Dict., 167; Sima 2001: 71-79) ve metnimizde sadakat anlamında kullanılmaktadır. Yd terimi, bir kelime öbeğinde, ${}^7hd$ $yd-k$ olarak geçmekte ve bu da "(el-Makah)'a el uzatmak, yani sadakat" (Zeyd 11/9-10) anlamına gelmektedir. $Nz'yd$ ifadesi ise "tebaalıktan vazgeçmek" anlamına gelirken (Ja 577/8); ayrıca bk. $h'd + yd$ "geri vermek, sadakati yeniden oluşturmak" anlamına gelmektedir (Sab. Dict., 22). Metnimizde $l-s^1tlmn$ $b-ydmr$ ${}^6hmv$ cümlesi aşağıdaki gibi anlaşılabilir: "Efendisine olan sadakatini yerine getirmek için". Görünüşe göre, Mâlik b. Muâviye, Me'rib ziyareti sırasında Avâm tapınağında tanrı el-Makah'a adak sunmadan mütevellit ona karşı sadakat gösterdiği söylenebilir.

Avâm Tapınağı'nda Yeni Keşfedilen Sebe Yazıtlarında Karyetü'l-Fâv

Karyet Zât Kehl (قرية ذات كهل/ $Qryt \underline{dt} khlm$ /), modern şekli ile Karyetü'l-Fâv'ın erken tarihi belirsizliğini korumaktadır. [Bilindiği kadarıyla] Burası, Kinde Devleti'nin kraliyet karargâhıdır ve Necrân'ın 300 km kuzey doğusundaki Rubu'l-Hâli yolunun kenarında, Vâdi ed-Devâsir'de yer almaktadır. Elbette buradaki ticaret yolu Basra Körfezi'ne doğru da uzanmaktadır. Bahse konu yerleşim bölgesinin M.Ö. 3. yüzyıl ile M.S. 3. yüzyıl arasında yıldızının parladığı anlaşılmaktadır. Burası bilim adamları tarafından bilinmesine rağmen senelerce devam eden ve geçen yüzyılın yetmişli yıllarının başında Riyad Kral Suud Üniversitesi A. el-Ensarî başkanlığındaki kazı çalışmalarına değin pek bilinmeyen bir yerleşim bölgesiydi (el-Ensarî 1982; el-Ansarî & Tayrân 2008: 97–106; el-Ensarî 2010: 311–317). Buradaki arkeolojik keşifler alanın, Avâm tapınağı/Maḥrem Belkîs'in Sebe yazıtlarında bahsedilen Karyet Zât Kehl ($qryt \underline{dt} khlm$) olduğunu ortaya koymuştur. Bölgeye verilen bu isim, ana yerel tanrı Kehl'den ($khlm$) kaynaklanmaktadır. Zira Kehl'in şehir tanrısı olduğu burada keşfedilen çeşitli yazıtlardan ve çevredeki grafitilerden anlaşılmaktadır (Robin 1996: 665–714; el-Ensarî & Tayrân 2008: 97–106). Hatta Karyet Zât Kehl ($Qryt \underline{dt} khlm$) adının Sebeliler tarafından verilmiş olabileceği ön görülmektedir.

Karyetü'l-Fâv'da keşfedilen yazıtlar, kendi bölgesini tarif eden şu ifadeleri içermektedir: $qryt$, $qryt \underline{tlw}$ (DAM 302 f 8 /7, 10); $qryt \underline{khl}$ ve $gntn$ terimi, Karyetü'l-Fâv Vahası'nın bir tanımı gibi görünmektedir (DAM 302 f 8/6; el-Ensarî & Tayrân 2008: 97–106).

Güney Arap Müsned alfabesiyle yazılmış düzinelerce yazıt, Karyetü'l-Fâv'da bulunmuştur (el-Ensarî 1982: 24f., 2010, Robin 2001: 509– 577; Kropp 1992: 55–67. Bunlar şöyledir: DAM 3 f 12; DAM 2 f 12; DAM 262 f 8; DAM 302 f 8; NMR 3 f 23; NMR

887). Bu yazıtların bazıları açıkça Mainiktir ve bize Mezopotamya, Suriye-Filistin ve özellikle Gazze ile ticari ilişkiler üzerine yararlı bilgiler sunmaktadır. (dam 262 f 8; DAm 302 f 8). Ancak, el-Fâv'ın epigrafik malzemelerinin çoğu Kuzey Arap dilinde ve Müsned alfabesinde yazılmıştır (el-Ensârî 1982; Beeston 1979: 1-6; Macdonald 2008: 467f.; Robin 2001: 509-577; el-Cellad 2014: 1-21). Karyetü'l-Fâv yazıtlarının dili hakkındaki soruların cevabı hâlâ alanda kazı yapanların ön raporlarına bağlıdır. Ancak, al-Fâv'da bulunan yazıtların yayınlanması bu sorunun açıklığa kavuşturulmasına yardımcı olacaktır (Beeston 1979: 1-6; Robin 2001: 509-577; el-Ansârî & Tayrân 2008: 97-106).

Sebe yazıtları; Karyetü'l-Fâv ve Kinde ile ilgili net, anlaşılır ve işe yarar veriler içermekte ve Mahârib yakınlarındaki Avâm tapınağı/Mahrem Belkîs'da bulunan çeşitli yazıtlarda belirtildiği gibi zaman zaman düşman olan eski Yemen krallıklarıyla ilişkilere ışık tutmaktadır. M.S. 3. yüzyıl tarihli Avâm kökenli Sebe yazıtlarında Karyetü'l-Fâv, birincil olarak Karyet Zât Kehl (*qyr̄tm dt khl̄m*) veya Karyet ve Karyetin (*qrytm* ve *qr̄tȳn*) olarak geçmektedir (Robin, 1996 665-714; el-Ensârî & Tayrân 2008: 97-106).

Avâm tapınağında ortaya çıkarılan yazıtlar, bu şehrin tarihini incelemek için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. ASFM tarafından Avâm tapınağında yapılan son kazılara kadar Karyet Zât Kehl, 1950'lerde yine AFSM tarafından keşfedilen birkaç Sebe yazıtında biliniyordu (Bk. Ja 634 = mB 2004 i-68; Ja 635 = mB 2004 i-63; Ja 641 = mB 2004 i-50; Ja 665 = mB 2004 i-60; Ja 576 /2; ayrıca bakınız Ja 2110/ 8-9).

İki kral tarafından Karyet Zât Kehl'e karşı yürütülen iki askeri seferden bahsedilir: Bunlar; İl Şerah Yahdub ve kardeşi Ya'zel Beyyîn'in yürüttüğü iki seferdir (yaklaşık 236- 260 CE; Ja 576; Ja 2110).

Son yapılan AFSM kazıları (1998-2006) sırasında keşfedilen yeni Sebe yazıtları, Karyet Zât Kehl'i Himyerî ve Sebe hükümdarları tarafından Orta Arabistan'a yapılan askeri seferlerle ilişkilendirmektedir. Yine bu yer, Avâm Tapınağı/Mahrem Belkîs'de AFSM tarafından yapılan dokuz sezonluk kazılarda keşfedilen son epigrafik kanıtlarda da birkaç kez bahsedilmektedir (mB 2006 i-24; mB 2005 i-43; mB 2006 i-54).

Sebe kralı Şâ'ir Evtar (Yaklaşık olarak milattan 210-230 yıl önce) tarafından Karyet Zât Kehl'e karşı iki askeri sefer gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki, kralın askeri liderleri tarafından, Karyet Zât Kehl'den elde ettikleri ganimetten Avâm Tanrısı el-Makah'a ithaf edilen adaklar ile kayıt altına alınmıştır. (mB 2005 i-43). Bu 14 satırlık yazıt, son zamanlarda yani 2005 sezonunda AFSM kazılarında keşfedilmiş ve tapınağın ek binasının zemin döşemesinde yeniden kullanılmıştır.

İkinci yazıt (mB 2006 i-24) 32 satırdan ibarettir ve Sebe kralı Şâ'ir Evtar'ın bir askeri lideri ve Şa'b'ın kaylları olan Tan'um ile Tan'amat tarafından kaydedilmiştir.

Yazıtta, Karyet Zât Kehl'den ganimet olarak elde ettikleri bronz bir heykeli Avâm Tanrısı el-Makah Tahvân'a adadıklarından bahsedilmektedir.

Avâm'da yapılan AFSM kazılarında elde edilen son epigrafik keşifler, Sebe krallıklarının yanı sıra Himyerî krallığının da Orta ve Kuzey Arabistan ile ilişkilerine ışık tutmaktadır (örn.mB 2004 i-127; mB 2004 i-163; 2005 i-104).

Kral Mâlik b. Muâviye Yazıtının Önemi

Son dönemde keşfedilen bu yazıtta Kinde Krallığı'nın bugüne kadar bilinmeyen yöneticisi Mâlik b. Muâviye'den bahsedilmektedir. Bu krallık, Güney Arap krallıkları olan Maîn ve Sebe ile ilişkiliydi ve daha sonra muhtemelen M.Ö. 1. yüzyılda Sebe ve Zü Reydân Krallığı sınırında bulunan nispeten güçsüz bir devletti.

(Retsö 2003: 557–563; Robin 2012: 59–129, Bukharin 2009: 64–80). Kinde, İslâm öncesi dönemde siyasî, askerî ve kültürel konularda merkezi bir rol oynamış ve erken İslâm döneminde de bu rolü üstlenmeye devam etmiştir (Şahid 1986: 118–120; Lecker 1994: 333–356).

Yazıtlardan elde edilen bilgilere göre Karyetü'l-Fâv, muhtemelen M.Ö. 1. yüzyıldan M.S. 3. yüzyılın ikinci yarısına değin yıldızı parlayan Kinde ve Kahtân krallığının başkentliğini yapmıştı. Nitekim Negrân yakınlarında, Cebeli Kevkeb'in kuzey doğusunda, Nefûd Musammâ'da bulunan grafitide bir kral, “Kinde kralı Hucr b. Âmir” *hgr bn 'mrm mlk kdt* unvanını taşımaktadır (Gajda 1996: 65–73). Dolayısıyla bu krallığın hükümdarları erken dönemde “Kinde ve Kahtân Kralları” *mlk kdt w-qhñn* olarak anılmaktadırlar (Örneğin DAI Bartân 2000-2001; Robin 2012: 59–129). Bunlar, Karyetü'l-Fâv kazı alanında bulunan yerel yazıtlarda ve Avâm tapınağında keşfedilen Sebe yazıtlarında bildirilmektedir (Beeston 1986: 120). Son zamanlarda yapılan keşifler, Kinde kralları kronolojisine iyice ışık tutmaktadır (Nebes 2004: 273–281; Bukharin 2009: 64–80; Robin 2012: 59–129). Zira daha sonraları Kinde, Mezhic ile birlikte anılmaya başlanmış ve krallar, Karyet Zât Kehl'de de ikamet ettiği bilinen Mâlik b. Muâviye'nin durumunda olduğu gibi “Kinde ve Mezhic kralı” *mlk kdt w-mdhgm* olarak nitelendirilmiştir.

Görünüşe göre, M.S. 3. yüzyıl sonlarına doğru politik statülerde değişiklikler olmuş ve meşhur Kinde kabilesi Orta Arabistan bölgesine hükmeder hale gelmiş; böylece Karyetü'l-Fâv'ı başkentleri yapmış ve 3. yüzyıl sonları ile 4. yüzyıl başlarında krallıkları en şaşıla döneminde yaşamıştır. Arap kaynaklarında Kinde, Orta Arabistan kabilelerinin büyük bir kısmını temsil ediyor gibi aksettirmektedir. Bu kabileler arasında belli bir uzlaşma ya da birliktelik ruhu inşa edilmiş ve böylece onlar Kuzey Negrân'dan Orta Arabistan'a kadar olan bölgeye hâkim olmuşlardır. Esasında bunlar göçebe bir aşiret konfederasyonuydu ve Antik Güney Arabistan'ın örgütlü devletlerinden farklıydı (Şahid 1986: 118). Arap kaynakları, Kinde kabilesinin şeceresini Kehlân b. Sebe ile ilişkilendirmektedir (Şahid 1986: 118; Robin 2012:

63f.). M.S. 5. yüzyılda Kinde, güçten düşmeye başladığında M.S. 6. yüzyılın ilk dönemlerinde Arap kabileleri üzerindeki otoritesi çökmüştü. Son Kinde kralı, ünlü şair İmruülkays, yerini yurdunu terk eden bir muhacir durumuna düşmüştü (Mumayyiz 2005: 135–151; Robin 2012: 77–80).

Yeni yazıtımız, Kinde ve Mezhic kralı Mâlik b. Muâviye'nin Me'rib ziyaretini kayıt altına almıştır. Yazıt, bu kral hakkında bulunan ilk tarihi kayıttır. Görünüşe göre, Sebe ve Himyerî krallarının resmi ziyaretleri sırasında Avâm tapınağına gidilir ve el-Makah'a adaklar sunulurdu. Mâlik b. Muâviye'nin adak sunma nedeni, bu kralın Şemmer Yuhar`iş ile barış anlaşması yapmak için Me'rib'e gelmesidir. Bu durum yazıtta “sadakat göstererek güven kazanmak” olarak ifadesinden çıkarılır.

Mâlik b. Muâviye'nin ziyareti, sadece Şemmer Yuhar`iş için değil, el-Makah için de politik bir bağlılığın ifadesiydi. Kral Mâlik b. Muâviye'nin ziyaretinin Me'rib'de olması, Himyerî hâkimiyetinin başlangıcında Me'rib'in Himyerî krallığının politik merkezi olmaya devam etmesinden ya da en azından Şemmer Yuhar`iş zamanında (M.Ö. 287-312) bu konumda olmasından ötürüdür. Ancak bu dönemde Sebe Krallığı'nın başkenti olan Me'rib, kültürel ve dini bir merkez olarak rolünü yavaş yavaş kaybetti ve Himyerî Krallığı'nın başkenti Zafâr onun yerini aldı (Müller 1989: 559–567).

Kinde ve Mezhic kralı Mâlik b. Muâviye'nin Mahârib'e ziyareti, Şemmer Yuhar`iş'in Hadramevt'i işgalinden önce gerçekleşmişti; çünkü yazıtımızda, bu kral için diğer yazıtlarda kullanılan uzun unvanından bahsetmemektedir. “Sebe ve Zü-Reydân ve Hadramevt ve Yemen Kralı” *mlk s¹b' w-drydn w-ḥḍrmwt w-ymnt* ifadesi bunun kanıtıdır (örneğin. Ja 660/18-19). Daha doğrusu Mâlik b. Muâviye, Şemmer Yuhar`iş'in erken saltanat döneminde, yani uzun unvanı taşımadan ve Hadramevt'i işgal etmeden önce hüküm sürmüş olmalıdır. Bu da Mâlik b. Muâviye'nin M.Ö. 290-295 yılları arasında hüküm sürmüş olabileceğini düşündürmektedir (ayrıca bakınız Robin 2012: 59, 65).

Yazıtımız Sebe ve Zü Reidân Krallığı ile Orta Arabistan'daki Arap kabileleri arasındaki ilişkilerin kurulması açısından önemlidir. Bu durumda ilgili ziyaret, Kinde ve Mezhic'in Himyerî Krallığı ile ittifak kurma amacını taşımakta ve Kinde askeri birliklerinin de katılımını sağladığı Himyerî orduları tarafından Hadramevt'in işgaline hazırlık niteliğinde olduğu görülmektedir (Ir 13). Yazıtımız Kinde Krallığı'nın Şemmer Yuhar`iş krallığı ile bütünleştiğini kanıtlamaktadır. Ancak, Himyerî kralı Şemmer Yuhar`iş hükümdarlığı sırasında Kinde Krallığı'nın Himyerî İmparatorluğu ile bütünleştiğinden ve Kinde birliklerinden bu döneme ait yazıtlarda bahsedilmektedir (Sh 32).

Sonuç²

Son zamanlarda keşfedilen bu yazıt, Kinde krallığının siyasî ve dinî yapısına dair önemli ipuçları içermektedir. Öncelikle yazılı kaynaklarda adı zikredilmeyen ve ilk defa burada varlığından haberdar olunan Mâlik b. Muaviye'nin bir dönem Kinde ve Mezhic tahtında hüküm süren bir yönetici olduğu anlaşılmaktadır. Onun yöneticiliği, kabile geleneği açısından oldukça önemlidir. Anlaşılan soydaş olan iki kabile, bir yönetici etrafında birleşerek krallık olma yolunda ilerlemiştir. Bu durum güney Arap kabilelerin hilf konusunda ne kadar ileride olduğunu bizlere göstermektedir.

Kindeliler; Sebe ve Himyer ile komşu; ancak onlara nispeten miladî ilk asırda nispeten güçsüz bir devlettir. Onlar, Sebe ve Himyer ile komşu; ancak onlara nispeten miladî ilk asırda nispeten güçsüz bir devlettir. Kinde'nin soydaşları olan Sebe ve Himyerle ilişkisi, onların en üst akrabaları olan Kahtân ile irtibat kurmalarını sağlamıştır. Böylelikle Kinde kralları, Kinde ve Kahtân kralı şeklinde unvan kullanmışlardır. Üçüncü asırda güçlenen krallık beşinci asra kadar en şaşalı dönemini yaşamış ve Güney Arabistan'da en etkin güçlerden biri haline geldikten sonra etkisini kaybetmeye başlamıştır.

Yazıtın konusunu teşkil eden Kinde ve Mezhic kralı Mâlik b. Muâviye'nin ziyareti siyasî olduğu kadar dinî içeriklidir. Güney Arabistan'ın en önemli ilahlarından biri olan el-Makah, elde ettiği güç sayesinde siyaset üzerinde söz sahibi olmuş; bu nedenle de Sebe ve Himyer krallarını ziyarete gelenler, öncelikle Avâm tapınağına bağlılık nişanesi olarak ziyarete bulunmuşlar ve el-Makah'a hediyeler sunmuşlardır. Nitekim Me'rib'e barış yapmaya giden Mâlik b. Muaviye adağını sunarak sadakatini ispatlamış ardından Şemmer Yuhar'ış ile ittifak kurmuştur.

Kısaltmalar ve Sigla

‘Abadân 1 Robin & Gajda 1994; Zwettler 2000: 230–238; Müller 2010: 50–54.

AFSM Amerikan İnsan Araştırmaları Vakfı.

CIAS Corpus des inscriptions et antiquités sud-arabes, (Académie des Inscriptions et Belles-Lettres), Louvain, Peeters, 1977–1986.

CSAI Güney Arabistan Yazıtlar Külliyyatı,
<http://dasi.humnet.unipi.it/index.php?id=42&PRJID=1&CORID=0&colId=0> (Erişim September 14, 2017)

DAI Bar'ân 2000–2001 Nebes 2004.

DAM Arkeoloji Müzesi Bölümü, Kral Suud Üniversitesi, Riyad.

DAM 3 F 12 Al-Ghabban et al. 2010: no. 127.

² Çevirmen eki.

- dam 3 F 12 Al-Ghabban et al. 2010: no. 127.
 DAM 2 F 12 Al-Ghabban et al. 2010: no. 128.
 DAM 262 F 8 Al-Ghabban et al. 2010: no. 135.
 DAM 302 F 8 Al-Ghabban et al. 2010: no. 136.
 Ir el- Iryānī 1990'da yayınlanmış yazıtlar.
 Ja Jamme 1962'de yayınlanmış yazıtlar.
 Ja 2110 Doe & Jamme 1968.
 Kortler 1/5-6 Müller 1978: 115-117.
 Ma'sal 2 = Ry 510; Ryckmans G. 1953.
 MB Maḥram Belkīs'de (1 998-2006) AFSM kazılarında keşfedilen yazıtların kayıt siglumu.
 mB 2006 i-24; mB 2005 i-43; mB 2006 i-24; mB 2004 i-127; mB 2004 i-163; 2005 i-104
 Bu yazıtların yayınlanması bu makalenin yazarı tarafından hazırlanmaktadır.
 Murayghān 1 = Ry 506; Ryckmans G. 1955; Müller 2010: 62.
 NMR Ulusal Müze, Riyadh
 NMR 3 f 23 Al-Ghabban et al. 2010: no. 129
 NMR 887 Al-Ghabban et al. 2010: no. 130 Sab. Dict. Beeston et al. 1982
 Sab. Dict. Beeston et al. 1982.
 Sh 32 Sharafaddīn 2004'te yayınlanan yazıtlar; Bu yazıt 2004 yılında AFSM tarafından yeniden keşfedilmiştir.
 Zayd 'Inān 11 Al-Iryānī 2005.
 Daha fazla kısaltma, sigla, ve atıf yazıtların bibliyografyası için Kitchen 2000 ve CSAI bakınız.

Kaynaklar

- el-Ansari, A. 1982. *Qaryat al-Faw: A Portrait of Pre-Islamic Civilisation in Saudi Arabia*. London: Croom Helm.
 el-Ansari, A. 2010. Qaryat al-Faw. Pages 311-317 in Al-Ghabban et al. 2010.
 el-Anşari, A. & Ṭayrān, S. 2008. Qaryat al-Faw "madīnat al-ma'ābid". Pages 97-106 in in Al-Ansari, A.R., Muaikele, K.I. & Alsharekh, A.M., eds., *The City in the Arab World in light of archaeological discoveries: Evolution and development*, Riyadh: Adumatu, Abdul Rahman Al-Sudairy Foundation.
 Beeston, A.F.L. 1979. "Nemara and Faw", *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 42: 1-6.
 Beeston, A.F.L. 1986. The relation of Kinda with Saba' and Himyar, appendix to Kinda. Page 120 in *The Encyclopaedia of Islam*, 2nd Edition. Leiden: Brill.
 Beeston, A.F.L., Ghul, M.A., Müller, W.W. & Ryckmans, J. 1982. *Sabaic Dictionary*. Louvain-la-Neuve and Beirut: Editions Peeters and Librairie du Liban.

- Bukharin, M.D. 2009. Towards the earliest history of Kinda, *Arabian Archaeology and Epigraphy* 20: 64–80.
- Doe, D.B. & Jamme, J. 1968. New Sabaeen Inscriptions from South Arabia, *Journal of the Royal Asiatic Society*: 1–28.
- Gajda, I. 1996. Huğr b. 'Amr roi de Kinda et l'établissement de la domination himyarite en Arabie centrale. *Proceedings of the Seminar for Arabian Studies* 26: 65–73.
- Al-Ghabban, A. et al., eds. 2010. Roads of Arabia: Archaeology and history of the kingdom of Saudi Arabia; [exhibition “Roads of Arabia: archaeology and history of the kingdom of Saudi Arabia”, Musée du Louvre, Paris 14 July–27 September, 2010]. Paris: Louvre Éditions; Paris: Somogy Art Publishers.
- al-Iryānī, M. 1990. Fī tāriḥ al-yaman. *Nuqūš musnadiyyah wa- ta'liqāt*, 2. Edition. Şan'ā': Markaz ad-Dirāsāt wal-Buḥūṭ al-Yamanī.
- Al-Iryānī, M. 2005. “Unshūda min Maḥram Bilqīs”, *al-Thawabit* 41, July, Şan'ā', 64–106.
- el-Cellad, A. 2014. On the genetic background of the Rbbl bn Hf'm grave inscription at Qaryat al-Fāw, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 77/3: 1–21.
- Jamme, A. 1962. *Sabaeen Inscriptions from Maḥram Bilqīs* (Mârib), (Publications of the American Foundation for the Study of Man 3). Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Kitchen, K.A. 2000. *Documentation for Ancient Arabia*. Part ii, Bibliographical Catalogue of Texts, (The world of Ancient Arabia Series). Liverpool: Liverpool University Press.
- Kropp, M. 1992. The Inscription Ghoneim AfO 27. 1980. A fortunate error, *Proceedings of the Seminar for Arabian Studies* 22: 55–67.
- Macdonald, M.C.A. 2008. “Old Arabic (Epigraphic)”. Pages 464–477 in Versteeg, K., ed., *Encyclopedia of Arabic language and linguistics III*. Leiden: Brill.
- Maraqten, M. [Al-Maraqṭan] 2008. Al-‘Āşima as-saba'iyya Ma'rib: Dirāsa fī tāriḥihā wabunyatihā al-'idāriyya wal-'iğtimā'iyya fī ḍaw' an-nuqūš as-saba'iyyah. Pages 107–144 in el-Ansari, A.R., Muaikele, K.I. & Alsharekh, A.M., eds., *The City in the Arab World in light of archaeological discoveries: Evolution and development*, Riyadh: Adumatu, Abdul Rahman Al-Sudairy Foundation.
- Maraqten, M. 2014. *Altsüdarabische Texte auf Holzstäbchen: Epigraphische und kulturhistorische Untersuchungen*. (Beiruter Texte und Studien 103). Beirut: Orient Institut; Würzburg: Ergon.
- Maraqten, M. 2015. Sacred spaces in ancient Yemen—The Awām Temple, Ma'rib: A case study. Pages 109–135 in Arbach, M. & Schiettecatte, J., (eds.), *Proceedings of the 17e Rencontres Sabéennes: Pre-Islamic South Arabia and its Neighbours: New Developments of research* (British Foundation for the Study of Arabia Monographs No. 16, bar International Series 2740). Oxford: Archaeopress.

- Müller, W.W. 1978. Sabaische Felsinschriften von der jemenitischen Grenze zur Rub' al-Ḥālī. Pages 113–136 in *Neue Ephemeris für semitische Epigraphik*, ed. by R. Degen, R., Röllig, W. & Müller, W.W. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Müller, W.W. 1989. Mārib. Pages 559–567 in *The Encyclopaedia of Islam*. 2nd Edition, VI, Leiden: Brill.
- Müller, W.W. 2010. *Sabäische Inschriften nach Ären datiert. Bibliographie, Texte und Glossar* (Akademie der Wissenschaften und der Literatur—Mainz, Veröffentlichungen der Orientalischen Kommission, 53). Wiesbaden: Otto Harrassowitz.
- Mumayyiz, I. 2005. Imru' al-Qays and Byzantium, *Journal of Arabic Literature* 36/2: 135–151.
- Nebes, N. 2004. Ein Feldzugsbericht des Šā'irum 'Awtar in einer neuen Widmungsinschrift aus dem Bar'ān-Tempel. Pages 281–283 in Sedov, A. (ed.), *Scripta Yemenica. Issledovanija po Yuzhnoj Aravii. Sbornik nauchnyh statej V chest' 60-letija M.B. Piotrovskogo* (Maison d'éditions « Vostochnaja literatura », Académie des Sciences de Russie). Moscow: Vostochna.
- Lecker, M. 1994. Kindah on the Eve of Islam and during the Ridda, *Journal of the Royal Asiatic Society*, Third séries, vol. 4: 333–356.
- Retsö, J. 2003. *The Arabs in Antiquity. Their history from the Assyrians to the Umayyads*. London: Routledge Curzon.
- Robin, Chr. 1996. Le Royaume Ḥujride, dit “royaume de Kinda”, entre Ḥimyar et Byzance, *Comptes Rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles Lettres*, 1996: 665–714.
- Robin, Chr. 2001. Les inscriptions de l'Arabie Antique et les études Arabes, *Arabica* 48: 509–577.
- Robin, Chr. 2012. Les rois de Kinda. Pages 59–129 in Al-Helabi, A., Letsios, D., Al-Moraekhi, M. & Al-Abduljabbar, A., (eds.), *Arabia, Greece and Byzantium: Cultural Contacts in Ancient and Medieval Times*, Part ii. Proceedings of the International Symposium on the Historical Relations between Arabia the Greek and Byzantine World (5th century bc–10th century ad) Riyadh, 6–10 December, 2010. Riyadh 2012
- Robin, Chr. & Gajda, I. 1994. *L'inscription du wādī 'Abadān, Raydān* 6: 113–137, 193–204.
- Ryckmans, G. 1953. Inscription sud-arabes—Dixième série, *Le Muséon* 66: 267–317.
- Ryckmans, G. 1955. Inscriptions sud-arabes. Douzième série, *Le Muséon* 68: 297–312.
- AlSekaf, A.A. 1985. *La géographie tribale du Yemen antique*, (Dissertation, Paris III), Paris.
- Shahid, I. 1986. Kinda. Pages 118–120 in *The Encyclopaedia of Islam*, 2nd Edition V. Leiden: Brill.
- Sharafaddīn, A. 2004. *Tārīḥ al-Yaman aṭ-ṭaqāfi, al-Qāhia: Maṭba'at al-kīlānī aṣ-ṣaḡīr*, 1967. Ṣan'ā': Ġāmi'at Ṣan'ā' [reprint 2004].
- Sima, A. 2001. Altsüdarabisch lb “Herz”, yd “Hand” und lsn “Zunge”, *Acta Orientalia* 62: 65–80.

az-Zabîdî, Muḥammad b. Muḥammad al-Murtaḏā. *Tāğ al-‘arūs min ğawāhir al-qāmūs*, 40 vols, Kuwait: Maṭba‘at Ḥukūmat al-Kuwait, 1965–2001.

Zwettler, M. 2000. Ma‘add in Late-Ancient Arabian Epigraphy and other pre-Islamic sources, *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 90: 223–307.